הלכה · משנה תורה · מפרשים · מלאכת שלמה · ספר שופטים

מלאכת שלמה על משנה תורה, הלכות אבל

רבי שלמה חכים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה תורה, הלכות אבל

רבי שלמה חכים

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-תורה-הלכות-אבל/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ד 4
הלכה ו 4
הלכה ט 5
פרק ה 7
הלכה טז 7
פרק ז 8
הלכה ד 8

פרק ד

הלכה ו

מי שמתו מוטל לפניו וכו' ופטור מן קריאת שמע ומתפילה וכו'. נשאלתי לחוות דעתי בההוא שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה כלל כ"ט סי' א' וז"ל מעשה שאירע לאדם אחד שמת לו ילד בשבת ולמוצ"ש לא התפלל כדין אונן שפטור מן התפלה ומכל המצות וכו' וכן ביום ראשון בבקר לא התפלל ולאחר שקברו המת התפלל תפילת הבקר כיון שעדיין לא עבר זמנה אבל לא התפלל תפלת ערבית כיון שעבר זמנה ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים כיון שמן הדין נפטר בלילה מלהתפלל יעו"ש ותשובה זאת פסקה הטור ומרן ז"ל ביו"ד סי' שמ"א יעו"ש ואילו בירושלמי דחגיגה פ' אין דורשין משמע להיפך הביאו התוס' שם דף י"ז ד"ה עצרת יש לו תשלומין וכו' וז"ל בירושלמי א"ר בון דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין עליו והקריבו למחר כלומר מהתם משמע שהיה לו תשלומין וקשה להר"ר אלחנן תיפו"ל בלאו הכי לא הקריבו בראשון כיון שמת כדמשמע בפ' במה מדליקין דבשבת מת דוד ושמא התם לית ליה הכי ופליג אהא עד כאן הרי לפי הירושלמי הנזכר משמע להדייא דמי שאינו יכול לעשות מה שמוטל עליו מפני האנינות לא נפטר לגמרי וחייב אח"כ לשלם כמו שלא נפטרו ישראל מקרבן בשביל אנינות דוד המלך ע"ה וא"כ ה"ה לענין תפלה ואיך כתב הרא"ש ז"ל דכיון שהיה אונן ועבר זמנה וכו' ע"כ.

ולענ"ד נראה שיש לחלק ולומר דשאני נדון הרא"ש ז"ל שמת בשבת ולא חל עליו שום חיוב של תפלה במוצאי שבת ואמטו להכי דן את הדין לומר כיון דאידחי אידחי וא"צ לתשלומין כיון שלא נתחייב מעיקרא תשלומין למה הן באים ברם בענין דוד המלך ע"ה דמת בעצרת א"כ משהאיר היום נתחייבו בקרבן ראיה ואם אח"כ בא להם פיטור מצד הדין שמת דוד המלך ע"ה והיו כל ישראל אוננין עליו מ"מ אינו מועיל להם פיטור זה כי אם ליומיה שהם אוננין ומשום הכי חייב בתשלומין. והייתי עד ממהר לחילוק זה ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב דחגיגה (מ"ה) [ה"ה] וז"ל מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון וכו' אבל אם נטמא ביום ראשון הרי זה חייב להביא חגיגתו וראיתו בתוך הרגל כשיטהר ע"כ. ומרן בכ"מ כתב בסוף דבריו וז"ל ומכאן נלמוד דלחזקיה אם נטמא בליל יו"ט ראשון שהוא פטור כיון דכשהאיר יו"ט ראשון היה פטור אע"ג שיטבול בו ביום אינו נטהר עד שיעריב שמשו אבל אם נטמא ביום ראשון חייב דכיון דכשהאיר יו"ט ראשון היה חייב ע"כ. הרי להדייא כדאמרן ועיין בס' בית דוד או"ח סי' מ"ב שהביא מכאן ראיה למי שמת לו מת בשעה ח' שהיה חייב מקודם בתפילת מנחה דאין אנינות פוטרו מן התשלומין

ע"כ. ועיין בשער המלך פ"ג מהל' מעשה הקרבנות דף מ"ו ע"א שכתב וז"ל ולהא ודאי י"ל דעל כרחך לא כתב הרב ז"ל דכיון שהיו מבטלין ממצות ראיה וחגיגה משו"ה לא נטמאו אלא דוקא כגון ההיא דדוד מת בעצרת דמשהאיר היום כבר נתחייבו ממצות אלו ומשו"ה כיון דחל חיובא עלייהו קודם מיתת דוד תו לא פקע מינייהו ומשו"ה לא נטמאו וכו' אמנם בההיא דפסחים מיירי דמית נשיא בי"ד קודם חצות כיון דאכתי לא מטי זמן חיוב שלמי חגיגה בהא ודאי מודה הרב דחייבים לטמא וזה פשוט יעו"ש הרי גם זה הוא סיוע למ"ש.

עוד עלה על דעתי לומר והוא כמ"ש הרב מל"מ בהל' אבל על הירושלמי הנ"ל וז"ל ובעיקר דברי ר' יוסי דאמר דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין עליו והקריבו למחרת אני תמיה עליו דאם כונתו לומר ההיא דאמרינן בכתובות אותו היום שמת רבי בטלה כהונה וכתב רבינו נשיא שמת הכל מטמאין לו אפילו כהנים וכן הכל אוננים עליו ופשיטא דדוד לא גרע מנשיא אם הדבר כן תיפו"ל דהכל היו טמאי מת וא"כ איך למחר הקריבו והא בעי הזיה ג' וז' וכו' ועוד נראה דמעולם לא גזרו במיתת הנשיא אלא אנינות של דבריהם דהיינו כל זמן שלא נקבר המת שהוא אסור בבשר ויין ושיהא פטור מכל המצות אבל אנינות של תורה דהיינו דקי"ל דיום המיתה אסור בקדשים באומרו יתברך לא אכלתי באוני ממנו זה לא גזרו על הנשיא וכו' וכתב וא"כ לאחר שנקבר דוד אמאי לא הקריבו חובתם י"ל דכבוד גדול עשו לו במותו ונשתהו עד שיקבר וקודם הקבורה לא היו יכולים לשלוח קרבנותיהם דלא גרע מאבל וכתב בסוף דבריו וא"כ י"ל דכונת אומרם דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין עליו היא לומר שהיו טרודין באבלו של דוד וכל אותו היום היו אוסרים באכילת קדשים ולא רצו להקריב באותו היום ולאכול לערב שלא למעט זמן אכילתן לפיכך הניחו לו למחרת היום ההוא זבחים ועולות ע"כ. ואם כן אמור מעתה דדוקא באבילות כי האי דבדידהו תלייא שלא רצו להקריב באותו יום שלא למעט באכילת קדשים משו"ה איתא בתשלומין ברם באבילות דמדינא אסור ומדאורייתא פטור אה"נ דא"צ לתשלומין וכדכתב הרא"ש ז"ל ודוק.

הלכה ט

אבל ביום ראשון בלבד אסור להניח תפילין וכו'. נשאלתי באבל ביום ראשון שאסור להניח תפילין והניח תפילין איך יעשה אם צריך להסירם או לא אם נאמר כיון שהניחם שפיר דמי שיתפלל עמהם. ובו בפרק בהיותי בבית הכנסת אמרתי שיסירם יען אבלות ביום ראשון הוא דאורייתא וגברא לא חזי ואיסורא איכא א"כ טוב שיסירם ויען ששמעתי שלגלגו עלי ע"ז ואמרו שמצוה של תפילין היא דאורייתא וכבר הניחם לא היה צריך

להסירם ולא ידעתי עוד מה בפיהם על כן חפשתי בעיקר הדין לידע להיכן הדין נוטה.
ואע ואומר דידוע שעיקר דין זה הוא בפ' אלו מגלחין (מועד קטן דף כ"א ע"א) והכי איתא התם ת"ר אבל כל ג' ימים ראשונים אסור להניח תפילין מג' ואילך וג' בכלל מותר להניח תפילין ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי ר' אליעזר ור' יהושע אומר אבל ב' ימים ראשונים אסור להניח תפילין מב' ימים וב' בכלל מותר ואם באו פנים חדשות חולץ וכו' אמר עולא הלכה כר"א בחליצה והלכה כר"י בהנחה איבעייא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ ת"ש דאמר עולא חולץ ומניח אפי' ק' פעמים יעו"ש ופרש"י עליה דר"א ואם באו פנים חדשות ביום ג' אינו חולץ אע"ג דאיכא למיחש דילמא אמרינן דבג' ימים הראשונים נמי הניח תפילין ועליה דר' יהושע פי' דאם ביום ב' חולץ אם באו פנים חדשות יעו"ש והשתא ניחזי אנן ביום ראשון שהניחם דכל הנמצאים שם הם פנים חדשות בזה לא מצינו שלא יחלוץ וכל עיקר שחולץ ביום ב' הוא משום חשש שלא יאמרו שיום ראשון נמי הניח וכל שכן אם הניח ביום ראשון שצריך לחלוץ ורש"י ז"ל בפ"ק דכתובות דף ו' ע"ב כתב וז"ל שנאמר בהם פאר פארך חבוש עליך ואבל מעולל בעפר קרנו וזקנו וראשו ואין זה פאר לתפילין ע"כ.
וראיתי להרב בצלאל בשטמ"ק ז"ל שם שהביא משם שיטה ישנה וז"ל חוץ מן התפילין וכו' פרש"י וכו' ואבל מעולל בעפר זקנו וראשו ואין ראוי שיהא פארו חבוש עליו עד כאן מכאן נראה שאף שהניחם צריך להסירם כיון שאין ראוי שיהא פארו חבוש עליו דמשום כבוד דתפילין נגעו בה שאין ראוי שיהא פארו חבוש עליו וא"כ כי אמרינן אסור בתפילין משום כבוד תפילין הוא ואם הניחם נראה שצריך להסירם היעלה על הדעת שלכתחילה אסור להניח משום בזיון ומשום שהניחם שבקינן ליה. והנה אמת לא אכחד שמלשון הטור באו"ח סי' ל"ח נראה שאם הניחם ביום ראשון דא"צ להסירם מדכתב אבל ביום ראשון פטור מתפילין נראה דאם הניחם שפיר דמי אמנם ביו"ד סי' שפ"ח כתב אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון וכ"כ הרב שלחן גבוה באו"ח ס"ק ט' וז"ל ונראה לי דלשון הטור דכתב הכא ט"ס הוא דמשמע דאם הניח תפילין ביום ראשון ליכא איסורא וליתא דאיסורא איכא כמ"ש ביו"ד וכו' יעו"ש. והרב מג"א בסק"ה כתב וז"ל מכאן ואילך חייב משמע דחייב מיד אבל ביו"ד סי' שפ"ח כתב אחר הנץ החמה ומשמע דמניח לכתחילה וכן משמע בטור ובהרי"ף אבל בגמ' ובהרא"ש וי"ד איתא דאם באו פנים חדשות אינו מניח לכתחילה עד שילכו אלא שאם הניח אינו חולץ וכן עיקר על כרחך לומר דזה הוא דוקא ביום ב' אבל ביום ראשון נראה דדעתו הוא דחולץ דאי לא מאי שנא מיום ראשון לענין שחולץ אלא ודאי כדאמרן מכל אילין משמע דביום ראשון

אם הניח צריך לחלוץ אי משום שכיון שמעולל ראשו בעפר אינו פאר לתפילין ואינו ראוי להיות פארו חבוש עליו כמ"ש בשיטה ישנה כנראה דמשום דכבוד תפילין ליתא ואי משום לישנא דש"ס דנקט אבל אסור להניח תפילין והטעם כדפי' רש"י. מ"מ עדיין אני מסופק דשמעה אזני דהיו אומרים דכיון שנמצאו עליו שיקרא קריאת שמע ואח"כ יחלוץ כיון שכבר נמצאו עליו ולא ידעתי אם עשו כן ואני אומר שצריכה רבה דכיון שהם אמרו שאסור ולא השגיחו עלה א"כ כשאסרו היינו כיום שבת שאם בשוגג הניח ביום שב"ק הנאמר דכיון שהניח שיקרא ק"ש זה לא שמענו וה"ה הכא ושוב (היראו ליה) [הראוני] להרב מהריק"ש בהגהותיו על יו"ד סי' שפ"ח שכתב וז"ל ואם טעה והניחם אפי' באבלות דרבנן חולץ והכי מוכח מהגמ' והפוסקים עד כאן והוא כמ"ש אנן בעניותינו ותו לא מידי.

פרק ה

הלכה טז

אסור לקרות בתורה בנביאים וכתובים וכו'. הוה עובדא באבל תוך ז' דביום ט' באב שרצה לעלות מפטיר ושאל את פי אם מותר לעלות. ומסברא אמרתי מה מקום לספק שהרי פסק מרן ביו"ד סי' שפ"ד שאבל כהן אפי' אין כהן אחר אסור לעלות תוך ז' והם אמרו דשאני ט' באב דכל ישראל הם באבלות ואפ"ה עולין לס"ת והיינו טעמא דבדברים הרעים מותר וה"נ לא שנא ושכן הוא בספרי הפוסקים.

והנה ראיתי בס' בני יהודה ח"ב סי' פ"ד שנשאל במי שהיה רגיל לעלות ביום ט' באב ג' ואירע לו אבלות אם מותר לו לעלות והשיב דאע"ג דנראה לכאורה דאסור דהרי הטעם דהתירו לר"ת לעלות בשבת ג' הוא משום דכשמונע הוי דברים של בפרהסייא ואסור בשבת וכו' ומיהו כל זה לענין שאין איסור במניעה לעלות אם ירצה לעלות עולה ואין כאן איסור של לימוד התורה לכו"ע נמי אסור בתלמוד תורה שכל העולם אבלים הם ואעפ"כ התירו להם לקרות בדברים הרעים וה"נ פרשת כי תוליד בנים הוי סדר היום והוא מכלל דברים הרעים ואין כאן איסור ת"ת וכו' יעו"ש.

ולענ"ד לא זכיתי להבין בדבריו דמי זה אמר דמאי דקורין בפרשת כי תוליד בנים הוי משום דאבל אסור בתלמוד תורה ויען כי כל ישראל אבלים לכך בחרו בפרשה זו דהרואה יראה דקריאה זאת הטעם הוא משום דהוי מעניינו של יום דומיא דשאר הקריאות דפסח וסוכות וראש חודש וכיוצא ובפ' בני העיר (מגילה דף ל"א ע"ב) אמרינן מקרא מאי תנייא אחרים אומרים אם לא תשמעו לי וכו' ומסיק אביי אמר נהוג עלמא למקרי כי

תוליד בנים יעו"ש נמצא דמשום דהוי מעניינו של יום הוא דקורין בפרשת כי תוליד ולא משום דאסור לקרות בתורה ואפשר דמשו"ה לא משגחינן בעולה ג' שהוא המפטיר ואינו מדברים הרעים דאילו יחיד הקורא לעצמו בדברים הרעים ויש בו דבר נחמה צריך לדלגם כמ"ש מרן ואילו בקריאת ס"ת בט' באב בעולה ג' לא יש בו שום דבר מדברים הרעים אלא ודאי דבחרו בו משום דשייך טפי ומכל שכן דהוי אבלות ישנה והתירו לקרות בס"ת למי שהוא באבלות ישנה דאל"כ למי יקראו בתורה בט' באב ולא רצו למנוע קריאת ס"ת ולהורידו מראש חודש וחנוכה ופורים שקורים מעניינו של יום וא"כ מה דמות לזה שנתחדש לו באבל שיעלה בשביל שהוא ט' באב וקורין בדברים הרעים וכל שכן להיות מפטיר שאין באותה קריאה מדברים הרעים. עוד תמיהא לי מ"ש בס' מחזיק ברכה בסימן תקנ"ד הביא הך תשובה הרב בני יהודה וכתב וז"ל והוא פשוט דודאי דהוא יכול לעלות בס"ת בשחרית ולהפטיר אף שהוא אבל עד כאן ולדידי צריכה רבה ואף אם נודה להרב בני יהודה בעולה א' מ"מ בעולה ג' לא ידענא מאי אידון ביה.

ובעיקר דברי התשובה הלזו לא זכיתי להבין דבריו שכתב וז"ל והשבתי דאע"ג דנראה לכאורה אסור דהרי הטעם שהתירו לר"ת לעלות לס"ת ג' הוא משום דכשימנע הוי דברים של פרהסייא ואסור לנהוג אבלות בפרהסייא אבל בחול ינהוג וינהוג ומה בכך והא ליכא איסורא דברים הללו מה פירושם אם נאמר דכיון דרגיל היה ר"ת לעלות בכל שבת ועתה אם מונע לעלות מפרסמא מילתא דנהוג אבלות בשבת וע"ז אמר אבל בחול ינהוג וינהוג ומה בכך וכו' מה לשון אומרת ומה בכך דהרי אסור לעלות אפי' היה כהן ואין כהן אחר בבית הכנסת כמו שפסק מרן ביו"ד סי' שפ"ד דלא יעלה ודוק.

פרק ז

הלכה ד

מי שמת לו קרוב ולא ידע וכו'. נשאלתי בראובן שמתה אשתו בר מינן במוצאי שבת וכשהוציאו המת מתוך קטטה שהיה בין הבעל ובין חמיו הלך חמיו לביתו למנות ז' ימי אבלות וביום הב' בא אח האשה שלא היה בעיר ולא היה יודע ממיתתה במקום קרוב והלך וישב בבית אביו ושאול הגיע אם ימנה עמהם או צריך להוסיף יום אחד יען הוא התחיל למנות ביום ב' והספק הוא מי נקרא גדול הבית הבעל שעליו מוטל לקוברה או אביה שהוא גדול המשפחה.

תשובה לכאורה נראה דכיון שלא הלך לבית הבעל ששם הוא העיקר ושם מתה צריך למנות לעצמו שהרי כתב הטור ביו"ד סי' שע"א משם הרי"צ בן גיאת ז"ל דגדול המשפחה

היינו דביתא סמיך עליה וגרירי כולהו אבתריה ולא שנא אח לא שנא בן קטן וכו' יעו"ש וכ"כ הרשב"א בח"א סי' תקל"ב וז"ל אין הדברים תלוי בראוי ליורשו אלא כל מי שעיקר הבית בו וכן פי' הרי"צ בן גיאת ז"ל ואם האם עיקר הבית היא תקרא גדול הבית אפי' אצל הבן ואם הבן עיקר הבית אפי' קטן או אח יקרא עיקר הבית וכו' יעו"ש וכ"כ בסי' תע"ח וז"ל תשובה נראה שהבעל קרוי באבל גדול הבית מפני שהוא חייב בקבורתה ולהטפל בה יותר מן האח ואפי' מן האב ואין הולכין אחר המצטער יותר וכו' יעו"ש ועיין בס' בית דוד חלק יו"ד סי' קע"ט שמסכים והולך בסברא הרשב"א ז"ל וא"כ בנדון דידן שלא הלך האח לבית הבעל שהוא עיקר כנ"ל. והלך לבית אביו היה נראה דימנה לעצמו דאב במקום בעל לא חשיב גדול הבית.

אמנם הרואה דברי הריטב"א ז"ל בחי' למועד קטן דף כ"א בסוגיין יראה דלא ס"ל הכי שכתב בד"ה ת"ר וכו' וז"ל איזהו גדול הבית פירשו גדול המשפחה גדול האבלים המתאבלים באבל זה וצ"ע אשה כגון האם או אחותן הגדולה אם היא חשובה גדול הבית ואין כל הדברים הללו אלא כשבא לכאן אבל עמד במקומו פשיטא שהוא מונה לעצמו אע"פ שהוא קרוב מאד עד כאן וא"כ לפי זה גדול הבית הוא האב וכיון דהלך אצל האב שפיר מונה עמהם כאילו הלך אצל הבעל לסברת הרשב"א ז"ל וכיון דפלוגתא היא וקי"ל הלכה כדברי המקל באבל נראה בנדון דידן דימנה עם האב וא"צ להשלים דאם יאמר דימנה לעצמו הוא חומרא דאתי לידי קולא דינהוג אבלות בשבת ואסור כמ"ש. וראיתי בס' חקרי לב יו"ד ח"ג סי' קמ"ט שנשאל במי שמת לו מת ואינו יושב בבית האבל ולא הודיעו לו מסבת חולי כי אם עד יום ששי לאבלות ואינו יכול להלוך בבית האבל דגדול הבית שם אם מונה עמהם אע"פ שלא נראה עמהם דמלשון הש"ס והפוסקים נראה דדוקא כשהולך למקום שגדול הבית שם בבית האבל אבל בלא"ה מונה לעצמו אכן בתשובת הרשב"א סי' תע"ז יש לדון מדבריו שגם בכה"ג מונה עמהם וכן עשיתי מעשה יעו"ש ודוק.